

اثربخشی مشاوره پیش از ازدواج بر نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج در دختران دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی

مانا رشیدی^۱

۱- کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران پزشکی، تهران، ایران

چکیده

هدف: مطالعه حاضر اثربخشی مشاوره پیش از ازدواج بر نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج بود. **روش:** طرح پژوهش حاضر، نیمه آزمایشی از نوع پیش آزمون-پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری تحقیق کلیه دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم پزشکی تهران در سال ۱۴۰۰ بودند. از این جامعه ۳۰ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و مورد بررسی قرار گرفتند. این افراد به‌صورت تصادفی در دو گروه کنترل (۱۵ نفر) و آزمایش (۱۵ نفر) قرار گرفتند. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌های نگرش به ازدواج براتین و روزن، نگرش به انتخاب همسر کوب و انتظار از ازدواج جونز و نیلسون صورت گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آماری تحلیل کوواریانس در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ استفاده شد. **یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش نشان داد که در گروه آزمایش پس از انجام یک دوره مشاوره پیش از ازدواج، به ترتیب حدود ۳۳، ۲۹ و ۳۴ درصد تغییر مثبت در نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج رخ داده است ($p \leq 0/05$). **نتیجه‌گیری:** بنابراین با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان گفت که به کمک مشاوره پیش از ازدواج می‌توان نگرش به ازدواج و به انتخاب همسر را بهبود بخشید و انتظارات منفی را در دانشجویان کاهش و به انتظارات مثبت آن‌ها از ازدواج افزود. از این رو نهادهای مسئول باید شرایط مداخله‌های مشاوره‌ای پیش از ازدواج را در دانشگاه‌ها به‌عنوان یک محیط اجتماعی و مهم که می‌تواند افراد را به سوی ازدواجی مناسب سوق دهد، فراهم آورند.

واژگان کلیدی: اثربخشی، مشاوره پیش از ازدواج، نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر، انتظار از ازدواج

مقدمه

مقالات ازدواج^۱ یک پیوند فرهنگی و قانونی به رسمیت شناخته شده بین افرادی به نام همسر است که حقوق و تکالیفی را بین آن‌ها و فرزندان‌شان برقرار می‌کند. ازدواج ستون فقرات یک جامعه سالم است. ازدواج یک واحد اساسی است که جامعه برای عملکرد صحیح بر آن تکیه می‌کند (خویی و همکاران، ۱۳۹۹). ازدواج از جمله رخدادهای مهم در زندگی افراد، نقطه عطف زندگی و مهم‌ترین پایه در زمینه تشکیل خانواده می‌باشد. ازدواج در بسیاری از جوامع و کشورها، تنها راه مورد قبول و پذیرش به منظور فرزندآوری و ادامه نسل می‌باشند. علاوه بر این ازدواج، شروع دوره بزرگسالی زندگی افراد جدا از پدران و مادرانشان است. حتی اگر به شکلی اجتماعی نسل‌ها ادامه یابند، باز هم به لحاظ اقتصادی به خانواده و والدین وابسته هستند (وانیر و اسولیوان^۲، ۲۰۱۷). به عقیده نگانگا و واسانگا^۳ (۲۰۱۰) ازدواج نزدیک‌ترین پیوندی است که می‌تواند بین دو نفر اتفاق بیفتد. اما افراد باید بدانند که خواسته‌های آن‌ها از زندگی مشترک چیست. برخی ازدواج را چون بهشتی تصور می‌کنند که در آن همه نیازهای آن‌ها برآورده می‌شود، همواره هماهنگی در آن وجود دارد و رؤیاهای طرفین همواره برآورده می‌گردد. نتیجه این امر بی‌ثباتی در ازدواج است (کپلر^۴، ۲۰۱۵).

در زندگی امروزی و دنیای کنونی در رابطه با ازدواج به مسائلی چون باورها، ادراکات، انتظارات و نگرش نسبت به ازدواج به‌عنوان پدیده‌های ذهنی و شناختی توجهی ویژه می‌گردد. زیرا تحریف و تغییر در استاندارد مربوط به هر کدام از این عوامل می‌تواند آشفستگی در زندگی زناشویی را به دنبال داشته باشد (وانیر و اسولیوان، ۲۰۱۷). نگرش‌ها و انتظارات مثبت و معقول چون اینکه افراد می‌توانند در زندگی زناشویی تغییر کنند، می‌تواند سبب حفظ رابطه زناشویی گردد. حال آنکه انتظارات نا به جا و نامعقول می‌تواند چون یک عامل آسیب‌زای پایدار عمل نماید (رجبی و عباسی، ۲۰۱۸). براساس مدل شناختی، نگرش‌ها و انتظارات نامعقول، باورهای غیرمنطقی، تحریف‌های شناختی و افکار نادرست می‌تواند تأثیر مهمی در ایجاد و تداوم رفتارهای آسیب‌شناسانه داشته باشند. براساس پژوهش‌های انجام شده، نشان داده شده است که عوامل شناختی و نگرش‌ها با پایداری ازدواج و کیفیت رابطه زناشویی رابطه دارند (چنگ و یانگ^۵، ۲۰۲۱). همچنین پژوهش‌های انجام شده بیانگر رابطه معنادار میان نگرش‌ها و انتظارات از ازدواج با تعارضات زناشویی و آشفستگی‌های زناشویی است (نجاتیان و همکاران، ۲۰۲۲).

از جمله مسائلی که میزان موفقیت در انتخاب همسر و ازدواج را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نگرش به زندگی زناشویی و نگرش نسبت به انتخاب همسر است. منظور از نگرش نسبت به ازدواج^۶، باورها و عقاید تقریباً ثابتی است که در ذهن افراد نسبت به مسئله ازدواج ایجاد شده است و شامل باورهایی در مورد میزان اهمیت ازدواج، تمایل یا عدم تمایل به ازدواج،

¹ - marriage

² - Vannier & O'sullivan

³ - Nganga & Wasanga

⁴ - Kepler

⁵ - Cheng

⁶ - Attitude towards marriage

هزینه‌ها و منافع ازدواج، انتظارات از ازدواج و... است. نگرش به ازدواج پایه‌های اصلی تصمیم‌گیری ازدواج، زمان ازدواج و انتظارات از ازدواج می‌باشد (کدال و اتلی^۱، ۲۰۲۰). نگرش نسبت به ازدواج تحت تأثیر عوامل مختلفی می‌باشد. شرایط زندگی مدرن کنونی که همراه با توسعه و نوسازی در جنبه‌های مختلف زندگی بشر است، همچنین تغییر سریع شرایط اجتماعی و اقتصادی سبب شده است تا تغییراتی در نگرش به ازدواج در میان افراد صورت بگیرد (آرمنیا و ترویا^۲، ۲۰۱۷). در پی مطالعات صورت گرفته مشخص گردیده است که تفاوت در نگرش به ازدواج در دنیای کنونی می‌تواند در پی تغییرات ایده‌ای و تفاوت‌های نسلی در مشخصه‌های اجتماعی-اقتصادی چون آموزش، پرورش، خاستگاه شهری، شغل، میزان تحصیلات و... باشد. گرچه در برخی از محیط‌ها و شهرها و کشورها دامنه این تغییرات نسلی گسترده نمی‌باشد، اما نتایج نشان می‌دهند که به خصوص در کشور ایران، این تغییرات به آرامی در حال رخ دادن هستند و بر نگرش جوانان به ازدواج اثر می‌گذارند (انتظار و حسنی، ۲۰۱۸). مسائلی چون جنسیت، نژاد، انتظارات از ازدواج، دستاوردهای آموزشی، آمادگی برای ازدواج و در اولویت قرار دادن تحصیل و کار نسبت به ازدواج می‌تواند بر روی نگرش جوانان نسبت به ازدواج اثر بگذارند و نگرش به ازدواج به نوبه خود می‌تواند بر انتخاب همسر و انتظارات از ازدواج اثر گذار باشد (کدال و اتلی، ۲۰۲۰).

به‌طور کلی یکی از مشکلات زوجین ناشی از فرضیه‌های ذهنی و استانداردهای آن‌ها می‌باشد. انتظاراتی که زوجین از هم دارند، براساس چهارچوبی از پیش تعیین شده است که می‌تواند در واقعیت ریشه نداشته باشد (ابراهیمی و فخرایی، ۱۳۹۲). انتظارات واقعی و متجانس افراد از ازدواج می‌تواند آینده آن ازدواج را مشخص کند. به گونه‌ای که در بسیاری از ازدواج‌های ناموفق، زوجین دارای انتظارات نامعقول از یکدیگر بوده‌اند. از این رو صرف وقت و دقت در انتخاب همسر خوب می‌تواند تضمین‌کننده یک زندگی شاد و لذت‌بخش در آینده باشد. به‌طور کلی افراد گاهی با یک سری باورهای کلیشه‌ای طرف مقابل خود را انتخاب می‌کنند. اما پس از شروع زندگی می‌بینند که آنچه انتظار داشته‌اند رخ نداده و از انتخاب خود ناامید می‌شوند (سپهری و حسن زاده، ۱۳۹۰). شدت نگرش در انتخاب همسر با مفاهیمی دیگری چون ارزیابی از ازدواج و انتظارات کلی از روابط رمانتیک در ارتباط می‌باشد (ریگیو و ویسر^۳، ۲۰۰۸).

در کنار نگرش‌ها نسبت به ازدواج و انتخاب همسر، انتظارات از ازدواج می‌تواند نقش مهمی در موفقیت یک ازدواج داشته باشد. ازدواج در شرایط حاضر دارای مشکلات متعددی است. یکی از این مشکلات، داشتن باورها و انتظارات رمانتیک و غیرواقعی جوانان از ازدواج است (سگرین و نابی^۴، ۲۰۱۲). اصولاً افراد پیش از ازدواج دارای باورها و تصوراتی از آن هستند و انتظارات خاصی از ازدواج دارند. این در حالی است که نسبت به فلسفه وجودی این انتظارات آگاهی ندارند. چنین به نظر می‌رسد که انتظاراتی که جوانان از ازدواج دارند، براساس یک چهارچوب از پیش تعیین شده است و بسیاری

¹ - Keldal & Atli

² - Armenia & Troia

³ - Riggio & Weiser

⁴ - Segrin & Nabi

از این انتظارات در دنیای واقعی وجود ندارند (ابراهیمی و همکاران، ۲۰۱۹). انتظار از ازدواج یک مفهوم شناختی می‌باشد. براساس مطالعات صورت گرفته مشخص گردیده است که عده زیادی از افراد دارای انتظارات غیرواقع‌بینانه از شریک زندگی و ازدواج دارند و توقع دارند تا شریک زندگی آن‌ها در زندگی زناشویی همه کمبودهای پیش از ازدواج آن‌ها را رفع نماید. از این رو همواره باید تلاش گردد تا زوجین نسبت به این مرحله از زندگی آگاهی داشته باشند و قبل از اینکه با ازدواجی ناموفق به این مرحله برسند، با انتخابی مناسب از آن جلوگیری کنند. انتظارات به‌عنوان تصاویری از ازدواج تعریف می‌شود که زن و شوهر برای خود در چارچوب رابطه ایجاد می‌کنند. به‌طور کلی، اصطلاح انتظارات زناشویی به این مفهوم اشاره دارد که چطور افراد ازدواجشان را شاد یا ناشاد پیش‌بینی می‌کنند و اینکه چقدر احتمال می‌دهند که طلاق بگیرند (اوسی-توتو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). افرادی که ازدواجشان را با یک تصویر ایده آل گرای افراطی از شریک و رابطه‌شان شروع می‌کنند بیشتر مستعد تجربه سرخوردگی حاد نسبت به افرادی هستند که ازدواجشان را با ایده آل‌گرایی و آرمان‌گرایی کمتر شروع می‌کنند. روابط این افراد با یک فرسایش تضعیف‌کننده، نادیده گرفتن مشکل و سطحی‌نگریستن به آن شروع می‌شود و زوجین را به سوی سرخوردگی و به‌طور بالقوه طلاق سوق می‌دهد (فلاح چای و فلاحی، ۲۰۱۹). مطالعات بسیاری نشان داده‌اند که بسیاری از انتظارات و نگرش‌ها چون نگرش به نژاد، مذهب، جنسیت و... در طول زمان تغییر کرده‌اند و از این رو نگرش به ازدواج نیز قابل تغییر است (اولسون^۲، ۲۰۲۰). یکی از راه‌هایی که می‌تواند باورها، انتظارات و نگرش‌ها نسبت به ازدواج و انتخاب همسر را تغییر دهد، برنامه‌ها مشاوره‌های پیش از ازدواج^۳ است. به‌گونه‌ای که برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج یکی از روش‌هایی که اکنون در بسیاری از کشورها برای داشتن ازدواجی مناسب برای جوانان در حال اجرا است (رجبی و خانزاده، ۲۰۲۱؛ رجبی و عباسی، ۲۰۲۰). براساس بیان مرکز ملی پژوهش‌های ازدواج سالم، آمادگی مناسب افراد قبل از ازدواج می‌تواند زمینه‌ساز حمایت از ازدواج سالم و کاهش طلاق گردد. باورها و نگرش‌های اشتباه و نبود آمادگی کافی افراد در آموزش‌های پیش از ازدواج باید شناسایی گردد. زیرا که آمادگی مناسب افراد پیش از ازدواج نه فقط بر روی ازدواج و تشکیل خانواده، بلکه بر روی نسل‌های آینده نیز اثرگذار است (خویی و همکاران، ۱۳۹۹).

از جمله اهدافی که در مشاوره‌های پیش از ازدواج دنبال می‌گردد، ارتقای کیفیت زندگی و کاهش ازدواج‌های ناموفق است. محتوای اصلی برنامه مشاوران حوزه خانواده و ازدواج، شناسایی عوامل تأثیرگذار بر ازدواج موفق و ارائه اطلاعات نسبت به آن‌ها به شرکت‌کنندگان و همچنین ارائه راه‌کارهای مناسب در زمینه انتخاب همسر، آشنایی قبل از ازدواج و جلوگیری از طلاق با کاهش ازدواج‌های ناموفق است (هوبر^۴ و همکاران، ۲۰۱۰). براساس تحقیقات صورت گرفته می‌توان گفت که همان‌گونه که پیشگیری بهتر از درمان است، پیشگیری از مشکلات در ازدواج قبل از انجام آن، بهتر از مداخلات

¹ - Osei-Tutu

² - Olson

³ - Premarital Counseling

⁴ - Huber

ناشی از مشکلات طلاق می‌باشد. از این رو می‌توان گفت که اهمیت آموزش‌های پیش از ازدواج بر داشتن یک ازدواج موفق بر کسی پوشیده نیست (مارکمن^۱ و همکاران، ۲۰۱۵).

در پی تحولات اساسی اجتماعی و اقتصادی که مدرن‌سازی جوامع در اجتماع‌ها به وجود آورده است، در ساختار خانواده و کارکردهای آن در همه دنیا دگرگونی‌های بسیاری رخ داده است. در حقیقت مسئله ازدواج تحت تأثیر تغییرات فرهنگی و ساختار و تحت تأثیر گذر جامعه از سیستم سنتی به سیستم مدرن، دچار تغییرات بسیاری شده است. این تغییرات تا جایی پیش رفته است که جامعه‌شناسان و جمعیت‌شناسان به تبیین و طرح ایده‌ها و نظریه‌هایی جدید تحت عنوان گذار از ازدواج، گذار از خانواده، گذار دوم جمعیت‌شناسی و انقلاب جهانی خانواده پرداخته‌اند (صادقی و رضایی، ۱۳۹۸).

جامعه ایرانی هم تحت شرایط مدرنیته و گذار از جامعه مدرن، از تغییرات و تحولات ازدواج و خانواده دور نمانده و ابعاد ازدواج در کشور در حال تغییر می‌باشد. تحت شرایط جامعه مدرن و تأثیرپذیری خانواده‌های ایرانی از آن، مواردی چون اشتغال زنان، افزایش میزان تحصیلات، رشد و بسط عاملیت، افزایش فردگرایی، افزایش فرصت‌ها، عدم پایبندی به سنت‌ها، افزایش استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی مدرن و... سبب ایجاد تغییرات اساسی در نظام خانواده و مسئله ازدواج شده است. اجتناب‌ناپذیر بودن این تغییرات و سرعت تحولات، سبب ایجاد شکاف‌هایی در لایه‌های پنهان ساختارها و روابط و ایجاد قربت با الگوهای ازدواج غربی گردیده است. بر همین اساس امروزه می‌توان روابط جدیدی از زن و مرد تحت مواردی چون ازدواج سفید شکل گرفته است و مسئله تجردگرایی بسیار افزایش یافته است (گلچین و صفری، ۱۳۹۸). همچنین تحت تأثیر مدرنیته، میزان انتظارات و توقعات افراد بسیار تغییر کرده و بالاتر رفته است. از این رو می‌توان گفت که مسئله ازدواج در ایران تحولات اساسی را در ابعاد ساختاری و ذهنی تجربه نموده است. از جمله این تحولات می‌توان به تأخیر در ازدواج و فرزند آوری، کاهش باروری، افزایش طلاق و جدایی، کوچک شدن ابعاد خانواده، افزایش خانواده‌های بی‌سرپرست، ایجاد روابط جدید میان زنان و مردان، تغییر روابط جنسی و... شده است.

علی‌رغم تغییرات اساسی ساختاری در مسئله ازدواج و تشکیل خانواده، مطالعات مختلفی نشان داده‌اند که مشاوره‌های پیش از ازدواج بسیار می‌توانند در هموارسازی افکار افراد و ایجاد رغبت و تمایل و تشکیل یک زندگی سالم کمک کنند و موفقیت زندگی زناشویی را به دنبال داشته باشند (ادزویو و دبونه^۲، ۲۰۲۱؛ ابراهیمی و همکاران، ۲۰۱۹). از سوی دیگر دانشگاه بستری برای رشد و شکل‌گیری کنش‌های اجتماعی در جوانان است. همچنین محیطی برای آشنایی بیشتر دختران و پسران می‌باشد. در محیط دانشگاه، افراد ارتباطات جدیدی را تجربه می‌کنند و این ارتباطات می‌تواند بر جنبه‌های متفاوت نگرشی و انتظارات افراد اثر بگذارد. از این رو انتظار می‌رود که مشاوره‌های پیش از ازدواج بر روی این افراد اثرات معناداری داشته باشد. علی‌رغم اهمیت موضوع و تحولات اساسی در زمینه ازدواج و کاهش آمار آن و نیاز جامعه به فرزندآوری زوجین، پژوهش‌های کمی در کشور بر روی جامعه دانشجویان دختر صورت گرفته است. در بیشتر تحقیقات

¹ - Markman

² - Adzovie & Dabone

تمرکز بر افراد در آستانه ازدواج (در دوران نامزدی و قبل از عقد) و یا افراد متأهلی است که مشاوره‌های پیش از ازدواج را گذرانده‌اند. بر این اساس، واکاوی پیشینه پژوهش مؤید آن است که گرچه مشاوره‌های پیش از ازدواج بر روی افراد در آستانه ازدواج بررسی شده است، اما می‌توان مشاهده کرد که بسیاری از این افراد حتی پس از مشاوره پیش از ازدواج و وقوف به انتخاب نامناسب، حاضر نیستند از انتخاب خود در این مرحله از زندگی دست بکشند. نوری و همکاران (۱۴۰۰) به طراحی الگوی مشاوره پیش از ازدواج در کارکنان پلیس براساس رضایت زناشویی پرداختند. براساس نتایج این تحقیق، مقولات الگوی مشاوره پیش از ازدواج در ناجا براساس رضایت زناشویی شامل استرس و تنش‌های شغلی، کفویت، شبکه‌های حمایتی، ویژگی‌های رفتاری مؤثر، آموزش مهارت‌های اساسی، عادات شخصیتی مرتبط با شغل پلیس و ارزیابی و شناخت است. تدوین چنین الگویی می‌تواند در حفظ و بهبود روابط زوجین در زمان تأهل مؤثر باشد. خویی و همکاران (۱۳۹۹) به بررسی اثربخشی آموزش پیش از ازدواج مبتنی بر برنامه پیش‌گیری و بهبود رابطه (PREP) بر باورهای ارتباطی و نگرش به ازدواج زوجین در آستانه ازدواج پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش پیش از ازدواج مبتنی بر برنامه پیشگیری و بهبود رابطه بر بهبود باورهای ارتباطی و نگرش به ازدواج زوج‌های در آستانه ازدواج تأثیر مثبت و معنادار دارد که در طول زمان پایدار است. اوسی-توتو و همکاران (۲۰۲۰) به شیوه‌های مشاوره قبل از ازدواج در میان مشاوران غیر روحانی مسیحی و مسلمان در غنا پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که موضوعات رایج تحت پوشش شامل غربالگری پزشکی، باورها و ارزش‌ها، انتظارات، دانش شریک زندگی، نقش‌ها و وظایف، جنسیت، والدین، مدیریت مالی، ارتباطات و درگیری‌ها بود. فرنام و همکاران (۲۰۱۱) به بررسی تأثیر مشاوره قبل از ازدواج بر رضایت زناشویی زوج‌های تازه ازدواج کرده ایرانی پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد مسائلی چون برنامه‌ریزی خانواده، سلامت شخصی، جنبه‌های مختلف تمایلات جنسی، ارتباطات و مهارت‌های حل تعارض که در جلسات مشاوره پیش از ازدواج مورد بحث قرار گرفته است، توانسته است میزان رضایت جنسی، غیرجنسی و زناشویی را در افراد افزایش دهد.

در ایران برنامه پیش از ازدواج برای اخذ جواز ازدواج اجباری است، اما تنها شامل یک کلاس یک ساعته مجزا برای زنان و مردان است که تنظیم خانواده و سلامت فردی را در برمی‌گیرد که مطمئناً برای آمادگی جوانان برای ازدواج کافی نیست و در اکثر مواقع فرصت کافی برای شرکت کنندگان برای بیان مشکلات یا پرسیدن سؤال وجود ندارد. همچنین این برنامه کوتاه‌مدت همه جنبه‌های مشاوره پیش از ازدواج مانند حل تعارض، سبک‌های دلبستگی زوجین و... را پوشش نمی‌دهد (فرنام و همکاران، ۲۰۱۱). از این رو این نیاز احساس می‌شود که مشاوره‌های پیش از ازدواج را نباید برای لحظات آخر پیش از ازدواج گذاشت و باید از قبل ذهن افراد با آن آشنا گردد و درگیر مداخلات آن شوند. با توجه به اینکه، طبق آمار منتشر شده در وب‌سایت‌های ایرانی، حدود ۳۶ درصد دختران ۱۵ تا ۳۴ ازدواج نکرده‌اند و آمار پسران مجرد در حال پیشی گرفتن از دختران است، پژوهش حاضر اهمیت فراوانی پیدا می‌کند. همچنین مدرنیته و مسائل اقتصادی و اجتماعی حاکم در کشور ایران، سبب گردیده تا نگرش و نگاه جوانان نسبت به ازدواج تغییرات زیادی را به خود ببیند. علاوه بر این اهمیت کم مسئولان به مشاوره‌های پیش از ازدواج و بسنده کردن به یک کلاسی ۴ ساعته پیش از ازدواج، سبب گردیده تا بسیاری

از جوانان از آموزش‌ها و یادگیری مسائل مربوط به ازدواج غافل بمانند. پس باید تلاش نمود تا این مشکلات را با تحقیقات بیشتر حل کرد. از این رو ارزیابی مطالعات موجود نشان‌دهنده خلاء و ضرورت تحقیقات بیشتر است. لذا با توجه به تغییر در نگرش جوانان نسبت به ازدواج و انتخاب همسر و به منظور وقوع از ازدواج‌های ناموفق ناشی از عدم انتظارات مناسب نسبت به ازدواج، انجام مشاوره‌های پیش از ازدواج امری ضروری است. حال با توجه به اهمیت این موضوع در این تحقیق اثربخشی مشاوره پیش از ازدواج بر نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج مورد بررسی قرار می‌گیرد. از این رو سؤال اصلی تحقیق به شرح زیر می‌باشد: «آیا مشاوره پیش از ازدواج بر نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج عاطفی اثربخش است؟»

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع نیمه آزمایشی و به صورت پیش‌آزمون-پس‌آزمون با دو گروه کنترل و گروه آزمایش می‌باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم پزشکی تهران در سال ۱۴۰۰ بودند که از این تعداد، ۳۰ نفر به صورت نمونه‌گیری در دسترس و براساس معیارهای ورود و خروج مشخص انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و کنترل (۱۵ نفر) قرار گرفته و مورد بررسی قرار گرفتند. از جمله معیارهای ورودی که برای آزمودنی‌ها در نظر گرفته شد، می‌توان به مؤنث بودن، داشتن سن ۲۰-۳۰ سال، عدم مصرف مواد مخدر و داروهای روان‌پزشکی، عدم ابتلا به بیماری‌های مزمن روان‌پزشکی و متقاضی شرکت در آزمون بود. همچنین معیارهای خروج شامل انصراف از ادامه پژوهش، عدم تکمیل پرسشنامه و استفاده از روش‌های دیگر در طول مطالعه بود. ابتدا پرسشنامه‌های مورد استفاده در تحقیق در اختیار همه آزمودنی‌های گروه کنترل و آزمایش قرار گرفت و بعد از تکمیل پرسشنامه‌ها، آزمودنی‌های گروه آزمایش تحت مشاوره پیش از ازدواج به مدت ۶ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای قرار گرفتند. هر هفته یک جلسه از آموزش برگزار گردید و در مقابل گروه کنترل، هیچ آموزشی را دریافت نکرد. بعد از اتمام جلسات مداخله-ای، همه افراد نمونه دوباره پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. به منظور حفظ ملاحظات اخلاقی، پس از انتخاب گروه‌های نهایی پژوهش، شرکت کنندگان دو گروه در جلسه توجیهی شرکت کردند. در این جلسه تلاش گردید تا انگیزه و موافقت لازم مراجعه کنندگان در پژوهش جلب شود. سپس فرم رضایت آگاهانه برای همکاری در پژوهش در اختیار افراد متمایل به حضور در آزمون قرار گرفت و به آن‌ها اطمینان داده شد که همه مطالب ارائه شده در جلسات آموزشی و داده‌های پرسشنامه محرمانه خواهد بود. اهداف و محتوای جلسات آموزشی به شرح زیر است:

جلسه اول: آشنایی با افراد، بیان اهداف شرکت در برنامه، بیان مزیت‌های ازدواج چون مصاحبت، حمایت عاطفی و صمیمیت جسمانی، پرسش در مورد اهداف ازدواج و ابراز جملات عاشقانه و انجام پیش‌آزمون

جلسه دوم: بیان اهمیت وجود خدا در رابطه، آموزش خودشناسی، بررسی دیدگاه هر شخص در مواقعی که انتظارات را طرف مقابل برآورده نکرده است، بیان ابزارهایی برای ماندن در نقطه مثبت رابطه.

جلسه سوم: آموزش مفاهیم تفهیم وجود تفاوت‌های فردی ویژگی‌های شخصیتی، ارائه جدول راهنمای زبان عشق.

جلسه چهارم: آموزش بیان نحوه تبدیل مشاجره به بحث معمول، ارائه قواعد بحث کردن با طرف مقابل، ایجاد ارتباطات تیمی.

جلسه پنجم: تکمیل عبارات جدول درباره نزدیکی عاطفی، بررسی موارد منفی و آسیب‌زایی که در زندگی زناشویی می‌تواند رخ دهد، ایجاد مرزهای مشخص برای ارتباط با دیگران، درخواست فهرست کردن شش سرگرمی که از آن لذت می‌برند.

جلسه ششم: لزوم تقویت توانایی در زمینه مدیریت پول و امور مالی، مهارت‌های مدیریت دخل و خرج، بیان ایده‌ها و افکار در مورد ازدواج، توجه به محتوا، آهنگ و زبان بدن، توجه به حوزه‌هایی از زندگی که نیازمند رشد بیشتری است و انجام پس‌آزمون.

برای جمع‌آوری داده‌ها نیز از ابزارهای زیر استفاده شده است:

الف) مقیاس نگرش به ازدواج

مقیاس نگرش به ازدواج در سال ۱۹۹۸ توسط براتین و روزن^۱ تهیه گردید. این مقیاس، یک مقیاس ۲۳ سؤالی است که به منظور اندازه‌گیری نگرش افراد به ازدواج تهیه و اعتباریابی شده است. این مقیاس دارای چهار زیرمقیاس نگرش بدبینانه به ازدواج، نگرش خوش بینانه به ازدواج، نگرش واقع‌بینانه به ازدواج و نگرش ایده آل گرایانه به ازدواج است. پاسخ‌های سؤالات در یک طیف ۴ درجه‌ای لیکرت از به شدت موافقم با امتیاز صفر تا به شدت مخالفم با امتیاز ۳ دسته‌بندی شده است. البته برخی از سؤالات به شکل معکوس نمره‌گذاری شده‌اند. کمترین امتیاز این مقیاس صفر و بیشترین امتیاز آن ۶۹ است. نمرات بالاتر نگرش مثبت افراد را نسبت به ازدواج نشان می‌دهد. براتن و روزن پایایی این مقیاس را بر روی دانشجویان با فاصله آزمون مجدد ۰/۸۵ و باروش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ گزارش داده‌اند. علاوه بر این آن‌ها با همبسته نمودن این مقیاس با دیگر مقیاس‌های مشابه، همبستگی ۰/۷۷ را برای آن گزارش کردند که نشان‌دهنده روایی بالای این مقیاس می‌باشد. همچنین در ایران این پرسشنامه توسط سیاح و همکاران (۱۳۹۶) ترجمه و اعتباریابی شده است. در تحقیق آن‌ها میزان پایایی به وسیله آلفای کرونباخ و تتای ترتیبی ۰/۷۵ و ۰/۸ به دست آمد که نشان‌دهنده اعتبار قابل قبول این پرسشنامه بود.

ب) مقیاس نگرش به انتخاب همسر

مقیاس نگرش به انتخاب همسر در سال ۲۰۰۳ توسط کوب^۲ و همکاران تهیه اعتباریابی شد. این مقیاس یک مقیاس ۳۲ سؤالی است که در طیف ۷ درجه‌ای لیکرت از به شدت موافقم (۷) تا به شدت مخالفم (۱) نمره‌گذاری شده است. این مقیاس هفت باور غیرمنطقی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد که شامل زندگی مشترک، تنها و فقط یکی، عشق کافی است، آسانی تلاش، زوج متضاد، ایده آل‌گری و اطمینان کامل است. در تحقیق کوب و همکاران (۲۰۰۳) میزان پایایی هر کدام از زیرمقیاس‌ها از ۰/۶۷ تا ۰/۸۸ بود و میزان پایایی کل آن ۰/۷۶ گزارش شد. در ایران این مقیاس توسط سپهری و حسن

^۱ - Braaten & Rosén

^۲ - Cobb

زاده (۱۳۹۰) ترجمه و اعتباریابی شد. در تحقیق آن‌ها موفقیت تحلیل عاملی در نشان دادن ساختار زیربنایی مقیاس و میزان قابل توجه واریانس تبیین شده توسط آن به‌عنوان شاهدهی بر رویی در نظر گرفته شد. همچنین پایایی آن با آلفای کرونباخ و میزان واریانس به ترتیب ۰/۷۹ و ۰/۸۱ به دست آمد.

ج) پرسشنامه انتظار از ازدواج

این پرسشنامه در سال ۱۹۹۷ توسط جونز و نیلسون^۱ تهیه و اعتباریابی شده است. پرسشنامه انتظار از ازدواج دارای ۴۰ سؤال است و سه زیر مقیاس انتظارات بدبینانه، انتظارات واقع‌بینانه و انتظارات ایده آل گرایانه را می‌سنجد. طیف نمره‌گذاری آن براساس طیف لیکرت پنج گزینه‌ای به صورت کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) درجه‌بندی شده است. حداقل نمره در این مقیاس ۴۰ و حداکثر نمره ۲۰۰ می‌باشد. نمرات پایین‌تر نشان‌دهنده انتظارات بدبینانه از ازدواج و نمرات بالاتر نشان‌دهنده انتظارات ایده آل گرایانه از ازدواج است. نمرات حد وسط انتظارات واقع‌گرایانه را نشان می‌دهد. در تحقیق جونز و نیلسون (۱۹۹۷) میزان پایایی این پرسشنامه براساس آلفای کرونباخ ۰/۷۹ تا ۰/۸۰ گزارش شد. براساس تحقیق دیلون^۲ (۲۰۰۵) نیز میزان پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۰ گزارش شد. در ایران در تحقیق پاشیب و همکاران (۱۳۹۵) میزان پایایی آن ۰/۷۴ گزارش شده است.

پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، در راستای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی مناسب استفاده شد. در بخش آمار توصیفی، از محاسبه فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد و در بخش آمار استنباطی برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهش از روش آماری تحلیل کوواریانس با بهره‌گیری از نرم‌افزار آماری SPSS26 استفاده شد. لازم به ذکر است که سطح معناداری در آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

تعداد ۳۰ آزمودنی وارد آزمون شدند. میانگین سن افراد در دو گروه کنترل و آزمایش به ترتیب برابر با $26 \pm 2/34$ و $25 \pm 2/86$ بود. همچنین ۵۳/۷۵ درصد شرکت‌کنندگان دارای مدرک کارشناسی بودند. در ادامه به بررسی آمارهای توصیفی متغیرهای تحقیق پرداخته شد. استفاده از آزمون‌های آماری کای-۲ برای متغیرهای وضعیت اقتصادی و تحصیلات و آزمون تی مستقل برای سن نشان داد که بین متغیرهای مذکور در دو گروه کنترل و آزمایش تفاوت معناداری وجود ندارد ($P < 0/05$). به این معنی که دو گروه از نظر متغیرهای مذکور همگن بودند. نتایج مربوط به آمار توصیفی متغیرهای تحقیق را می‌توان در جدول (۱) مشاهده نمود.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش در دو گروه کنترل و آزمایش در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون

گروه آزمایش		گروه کنترل		گروه آزمایش		گروه کنترل		متغیرها
پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون	
انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	

¹ - Jones & Nelson

² - Dillon

معیار		معیار		معیار		معیار		
۸/۷۵	۸۰/۹۱	۱۱/۳۶	۱۰۸/۴۹	۱۲/۴۷	۱۰۷/۶۱	۱۲/۶۶	۱۱۰/۳۷	نگرش به ازدواج
۹/۴۸	۸۷/۲۸	۱۲/۵۴	۱۳۷/۱۶	۱۰/۹۹	۱۳۷/۴۰	۹/۸۷	۱۳۴/۰۷	انتخاب همسر
۴/۳۷	۳۷/۰۴	۸۷/۴۴	۱۰۸/۷۹	۵/۵۲	۱۰۷/۷۲	۳/۷۹	۱۰۴/۴۷	انتظار از ازدواج

نتایج جدول (۱) در مرحله پیش آزمون نشان می‌دهد که میانگین نمرات نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج در دو گروه کنترل و آزمایش تفاوت چندانی با یکدیگر ندارد. اما نتایج پس آزمون نشان می‌دهد که میانگین نمرات متغیرها در گروه آزمایش تغییراتی را نسبت به گروه کنترل دارد. از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها، از آزمون لون به منظور سنجش برابری واریانس‌ها در جوامع تحقیق و از آزمون کرویت موچلی برای بررسی یکسان بودن واریانس‌ها در بین گروه‌ها استفاده گردید. نتایج این آزمون‌ها را می‌توان در جدول (۲) مشاهده نمود. براساس نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و بالاتر بودن سطح معناداری بالاتر از ۰/۰۵ در این آزمون برای همه متغیرهای تحقیق، می‌توان گفت که شرط نرمال بودن متغیرهای تحقیق برقرار است. همچنین براساس آزمون لون و عدم معناداری برای متغیرها، شرط برابری واریانس‌های گروه‌ها رعایت شده و گروه‌ها دارای تجانس می‌باشند. همچنین براساس آزمون کرویت-موچلی واریانس‌های بین گروهی رعایت شده است. همچنین با محاسبه مقدار F تعامل متغیرهای مستقل و همپراش، همبستگی متغیرهای همپراش و مستقل رعایت شده بود و می‌توان از تحلیل کوواریانس استفاده کرد.

جدول ۲: نتایج آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف، لون و کرویت موچلی

آزمون کرویت موچلی		آزمون کولموگروف-اسمیرنوف		آزمون لون		مراحل آزمون	متغیرها
P	آماره	P	آماره	P	F		
		۰/۰۶۷	۰/۱۵۵	۰/۳۵۲	۰/۸۹۵	پیش آزمون	نگرش به ازدواج
				۰/۶۲۵	۰/۲۲۴	پس آزمون	
		۰/۱۱۲	۰/۱۳۵	۰/۱۰۸	۰/۰۷۵	پیش آزمون	انتخاب همسر
				۰/۰۶۱	۰/۶۰۱	پس آزمون	
		۰/۰۹۸	۰/۲۵۸	۰/۴۴۲	۰/۶۶۵	پیش آزمون	انتظار از ازدواج
				۰/۲۳۱	۱/۴۹۸	پس آزمون	
۰/۰۶۲	۰/۴۳۱	۰/۱۲۸	۰/۲۴۹	۰/۸۰۴	۰/۱۰۶	پیش آزمون	نگرش به ازدواج، انتخاب همسر و انتظار از ازدواج
				۱/۴۹۸	۰/۲۳۱	پس آزمون	

به منظور بررسی تفاوت میان دو گروه، از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد. برای انجام این آزمون، اثر مرحله پیش آزمون میان دو گروه آزمایش و کنترل برداشته شد. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری بر روی نمرات نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج در مرحله پس آزمون را می توان در جدول (۳) مشاهده نمود.

جدول ۳: نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری بر روی نمرات نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج در مرحله پس آزمون

نام آزمون	مرحله	مقدار	f	df فرضیه	df خطا	p	ضریب اتا	توان آزمون
لامبدای ویلکز	پس آزمون	۰/۶۵۶	۲۱/۳۸	۳	۲۵	۰/۰۱	۰/۶۰۲	۰/۸۷۶
اثر پیلایی	پس آزمون	۰/۸۵۷	۳۴/۸۲۲	۳	۱۱	۰/۰۴۸	۰/۴۳۵	۰/۹۱۶
اثر هنتلیتنگ	پس آزمون	۱۲/۷۵۶	۴۵/۷۳۱	۳	۲۶	۰/۰۰۸	۰/۳۴۹	۰/۷۹۸
بزرگترین ریشه روی	پس آزمون	۱۲/۷۵۶	۴۵/۷۳۱	۳	۲۶	۰/۰۱۲	۰/۷۵۶	۰/۹۰۴

نتایج جدول (۳) نشان می دهد بین گروه آزمایش و کنترل در مقایسه میانگین نمرات پس آزمون نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج با کنترل پیش آزمون های آن ها حداقل در یکی از متغیرها تفاوت معنی داری وجود دارد. چرا که سطوح معناداری برای همه آزمون ها کمتر از سطح معنادار ۰/۰۵ است ($p \leq 0.05$).

برای مشخص نمودن میزان تغییرات متغیرها از کوواریانس های یک راه در متن مانکوا استفاده گردید. نتایج مربوط به این آزمون را می توان در جدول (۴) مشاهده نمود.

جدول ۴: نتایج آزمون کوواریانس های یک راه در متن مانکوا بر روی نمرات نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج در مرحله پس آزمون

شاخص ها	مرحله	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
نگرش به ازدواج	پس آزمون	۳۵/۴۹۷	۱	۳۵/۲۴۸	۳۹/۰۱۸	۰/۰۱	۰/۳۳۷
نگرش به انتخاب همسر		۲۴/۷۵۱	۱	۲۴/۸۷۵	۳۷/۶۴۷	۰/۰۱	۰/۲۹۹
انتظار از ازدواج		۱۲/۸۲۱	۱	۱۲/۸۲۱	۵۳/۶۸۲	۰/۰۲۴	۰/۵۴۶

بر اساس جدول (۴) می توان گفت تفاوت نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج بین گروه های مورد پژوهش، معنی دار بوده است و این به این معنی است که آموزش مشاوره پس از ازدواج بر روی نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج مؤثر بوده است. سطوح معناداری حاصله نشان دهنده معناداری نتایج آزمون است. بر اساس اندازه اثر مربوط به هر متغیر در مرحله پس آزمون به ترتیب حدود ۳۳، ۲۹ و ۳۴ درصد از تفاوت دو گروه از نظر

نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج به آموزش برنامه‌های مشاوره پس از ازدواج در گروه آزمایش بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی مشاوره پیش از ازدواج بر نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظار از ازدواج در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم پزشکی تهران بود. نتایج پژوهش نشان داد که برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج سبب تغییر مثبت ۳۳ درصدی نگرش به ازدواج می‌شود. نتایج این قسمت از تحقیق با نتایج رضازاده و همکاران (۱۳۹۸) و کاوه فیروز و صارم (۲۰۱۷) همسو می‌باشد. رضازاده و همکاران (۱۳۹۸) با مطالعه تأثیر برنامه آموزش پیش از ازدواج بر نگرش درباره ازدواج، تاب‌آوری و انتظار از ازدواج نشان دادند که وقتی نگرش‌های افراد در مورد ازدواج اصلاح شود، در شرایط یادگیری نیز تنوع ایجاد کرده و سبب تثبیت یادگیری و حفظ و بقای آموخته‌ها به مدت طولانی‌تر و تغییر نگرش می‌شود و به فراگیران این امکان را می‌دهد با سرعت بیشتر بهتر بیاموزند و احساس رضایت بیشتری در رابطه با ازدواج داشته باشند.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که نگرش نادرست نسبت به ازدواج باعث می‌شود افراد با دید و باوری غیرمنطقی به ازدواج بنگرند و آن را به صورت امری آسان و عادی که نیاز به تلاش چندانی ندارد تلقی کنند. با توجه به نقش و اهمیت نگرش‌ها در زندگی افراد می‌توان گفت نگرش نادرست نسبت به ازدواج به انتخاب نادرست و پیامدهای ناشی از آن مانند نارضایتی، درگیری، نزاع، شکست و طلاق منجر می‌شود که این عوارض هم به نوبه خود بهداشت روانی زوجین، فرزندان و سایر خانواده‌های درگیر را به خطر می‌اندازد. در تحقیق حاضر به آزمودنی‌ها یاد داده شد که در زندگی زناشویی باید ارتباطی کارآمد و مؤثر بین زوجین برقرار گردد تا بتوانند با یکدیگر و در قالب یک تیم مشکلات خود را حل کنند و تعارضات خود را حل کرده و میزان تعهد را در خود بالا ببرند. در جلسات به آزمودنی‌ها یاد داده شد چگونه به مدیریت سازنده اختلاف عقاید و افکار پردازند و رفتارهای ارتباطی خود را تغییر دهند. چرا که تعارضات و روابط ناکارآمد می‌تواند بر نگرش افراد اثر بگذارد.

در حالت کلی می‌توان گفت که برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج این را به زوجین در آستانه ازدواج یادآوری می‌کند که به شکلی کارآمد و مؤثر با یکدیگر رابطه داشته باشند، مشکلات خود را با یکدیگر حل نمایند، تعارضات را حل نموده و تعهد خود را بالا ببرند (حیدرنیا و همکاران، ۲۰۱۴). برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج به زوجین در آستانه ازدواج یادآوری می‌کند که اداره و مدیریت سازنده اختلاف عقیده سبب جلوگیری از آزرده‌گی و ناراحتی‌های آتی می‌شود. از جمله مواردی که بر نگرش به ازدواج افراد تأثیر می‌گذارد، تعارضات و روابط ناکارآمد است. هنگامی که شخص از تعارضات موجود در رابطه آزرده می‌شود و نتواند رابطه مفید و مؤثری داشته باشد، نگرش منفی نسبت به ازدواج خواهد داشت. از این رو چنین به نظر می‌رسد که مشاوره‌های پیش از ازدواج با رفع تعارضات و ایجاد روابط مؤثر و کارآمد میان زوجین، نگرش افراد به ازدواج را به سوی نگرشی مثبت سوق می‌دهد. همچنین نشخوارهای فکری و افکار منفی افراد می‌تواند

سبب ایجاد نگرش منفی در آنها نسبت به ازدواج گردد. از جمله دیگر اهداف برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج دوری از ذهن خوانی است. برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج به افراد یاد می‌دهند تا قبل از عمل به پیش‌فرض‌های ذهنی خود، آنها را بررسی نموده و از طرف مقابل انتظار بی‌جا نداشته باشند. این برنامه آموزشی به زوجین یاد می‌دهد تا احساسات خود را به صورت مستقیم، راحت و غیرمخرب بیان نمایند. ایجاد ارتباط همراه با احساس می‌تواند سبب تغییر مثبت در نگرش افراد به ازدواج گردد. همچنین با توجه به اینکه برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج به زوجین در آستانه ازدواج کمک می‌نماید تا با گفت‌وگو در محیطی امن به شناخت از یکدیگر و سبک‌های ارتباط کارآمد و سالم بپردازند که همین امر سبب افزایش آگاهی آنها نسبت به یکدیگر و کاهش ترس آنها گردد و به این طریق نگرش بدبینانه آنها نسبت به ازدواج به تدریج به نگرشی مثبت تبدیل شود.

همچنین نتایج تحقیق نشان داد که برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج سبب تغییر مثبت ۲۹ درصدی نگرش به انتخاب همسر در دانشجویان می‌شود. نتایج این قسمت از تحقیق با نتایج نوروزی و زندی پور (۱۳۹۶) و استوار و همکاران (۱۳۹۹) همسو می‌باشد. استوار و همکاران (۱۳۹۹) در مطالعه تأثیر برنامه آموزش مشاوره پیش از ازدواج بر اساس مدل لارسون بر باورهای محدودکننده نسبت به انتخاب همسر در دانشجویان نشان دادند که رویکرد آموزش مشاوره پیش از ازدواج بر اساس مدل لارسون از طریق اصلاح و تغییر مؤلفه‌های شناختی که موجب کاهش عملکرد مفید در زمینه‌های نگرش همسر در افراد می‌شود، می‌تواند موجب تغییرات هیجانی و رفتاری شده و میزان عملکرد مثبت در زمینه منطقی بودن افراد را افزایش دهد که به نوبه خود با افزایش عملکرد مثبت و عقلانی بودن و تغییر شناخت و تفکرات نامعقول، کاهش عقاید ناکارآمد همسرگزینی را به دنبال خود می‌آورد.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که ساختار نگرش‌های افراد ساختاری غیرقابل انعطاف و خشک نیست و قابلیت تغییرپذیری و انعطاف دارد که می‌توان در درمان و مشاوره مشکلات عاطفی بر آن تمرکز کرد (استوار و همکاران، ۱۳۹۹). در جلسات مشاوره پیش از ازدواج در این تحقیق به آزمودنی‌ها آموزش داده شد که به‌عنوان اولین قدم در انتخاب همسر، پاسخگویی به اینکه فرد باید با چه کسی ازدواج کند، وابسته به این است که باید بدانند خودشان چه کسی هستند. به آزمودنی‌ها یاد داده شد که اگر قصد ازدواج دارید، باید ابتدا از اینکه شریک زندگی‌شان چه کسی است، دست بکشند و خود را بشناسند. زیرا عموماً افراد نمی‌توانند خود را در زمینه ازدواج تجزیه و تحلیل نمایند و به‌طور کامل بفهمند چه کسی را می‌خواهند (ییلماز و کاکلکان، ۲۰۱۵). بر این اساس در جلسات مشاوره بر روی آزمودنی‌ها یکی از اهداف مورد دستیابی، آموزش خودشناسی بود که آزمودنی‌ها ابتدا به این حقیقت دست یابند که خودشان در زندگی زناشویی چگونه می‌توانند باشند و سپس بر اساس آن اینکه می‌خواهد با چه کسی ازدواج کنند را بررسی نمایند.

¹ - Yilmaz, & Kalkan

با توجه به اینکه به طور کلی دختران نگرشی هیجانی تر نسبت به پسران نسبت به ازدواج و انتخاب همسر دارند، در جلسات مشاوره به آن‌ها فرصت داده شد تا انتظارات و باورهای مبهم و غیرواقعی پدیده خود را در انتخاب همسر مطرح نمایند و سپس با استفاده از مهارت‌های لازم نگرش‌های نامناسب آزمودنی‌ها نسبت به انتخاب همسر تصحیح شود. در این جلسات به آزمودنی‌ها و دختران که بیشتر درگیر عشق هستند، آموزش داده شد که عشق گرچه لزوم شروع یک رابطه عاشقانه است، اما دلیل اصلی بر پایداری و رفع همه مشکلات در زندگی زناشویی نیست و تلاش گردید تا عشق باوری آن‌ها کاهش و تعدیل شود.

در حالت کلی می‌توان گفت فرآیند انتخاب همسر تصمیم مشکل و خاص برای اغلب افراد مجرد می‌باشد. انتخاب همسر از جمله تصمیماتی است که عواقب ناشی از انتخاب آن به صورت طولانی مدت و گاهی تا آخر عمر افراد با آن‌ها می‌ماند (کوب و همکاران، ۲۰۰۳). لدر و جکسون (۲۰۰۱) (به نقل از کوب و همکاران، ۲۰۰۳) بر این اعتقاد هستند که افراد گاهی درگیر روابط عاشقانه‌ای می‌شوند که سبب می‌گردد تا مشکلات ذاتی ازدواج را نادیده بگیرند و همین امر سبب بروز مشکلات متعدد در زندگی زناشویی آن‌ها می‌شود. برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج توجه خاصی به ملاک‌های انتخاب همسر، سؤال‌هایی که در زمان آشنایی زده می‌شود و علائم هشداردهنده در رفتار طرفین می‌پردازد و به این ترتیب افراد را به سوی انتخابی مناسب سوق می‌دهند. افراد گاهی به دلیل درگیر بودن با احساسات عاشقانه، یا چشم خود را بر روی رفتارهای مشکل‌آفرین طرف مقابل می‌بندند و یا به طور کلی آن‌ها را نمی‌بینند. برنامه مشاوره پیش از ازدواج با شناخت طرفین و شناسایی نقاط مشکل‌ساز رفتار طرفین، این مشکلات را به زوجین در آستانه ازدواج یادآور می‌شود و ضمن بیان مشکلاتی که می‌تواند این رفتارها در آینده داشته باشد، به انتخاب درست آن‌ها کمک می‌کند. همچنین با تعلیم سؤالاتی که باید پرسیده شود و بیان پاسخ‌های معقول، مشکلات موجود را به زوجین در آستانه طلاق یادآور می‌شود که خود سبب شناخت بیشتر افراد از یکدیگر می‌شود. همچنین برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج به افراد یاد می‌دهد تا هدف خود را از ازدواج بشناسند و یادآوری می‌کنند که آیا هدف آن‌ها با طرف مقابلشان تحقق می‌یابد یا خیر؟

علاوه بر این نتایج تحقیق نشان داد که برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج سبب تغییر مثبت ۳۴ درصدی انتظار از ازدواج می‌شود و بهبود انتظارات بدبینانه و ایده آل‌گرایانه دانشجویان می‌شود. نتایج این مطالعه با نتایج مطالعه امیدوار و همکاران (۲۰۰۹)، محرمی و همکاران (۲۰۱۷)، آدلر-بیدر^۱ و همکاران (۲۰۰۷)، گریمن^۲ (۲۰۱۱)، رجبی و عباسی (۲۰۱۸) همسو می‌باشد. همچنین شارپ و گانونگ^۳ (۲۰۰۰) در مطالعه خود تأثیر آموزش سیستماتیک پیش از ازدواج را بر انتظارات غیرواقعی و عاشقانه در دانشجویان بررسی کردند و نشان دادند که به دلیل تحصیل و حضور در محیط دانشگاهی و آموزشی و دریافت آموزش‌های سیستماتیک، انتظارات غیرواقعی و عاشقانه دانشجویان تعدیل شده است. محرمی و همکاران (۲۰۱۷)

¹ - Adler-Baeder

² - Grimm

³ - Sharp & Ganong

در مطالعه خود تأثیر آموزش مشاوره پیش از ازدواج را بر روی کمرویی و انتظارات غیرواقع بینانه از ازدواج در دانشجویان بررسی کردند و نشان دادند که مشاوره قبل از ازدواج می تواند با ارائه اطلاعاتی در زمینه ازدواج های پرخطر، روابط قبل از ازدواج، موانع فرآیند مناسب اطلاعات، آموزش نحوه شناسایی تحریفات شناختی و روش های به چالش کشیدن باورهای نادرست و روابط مؤثر، کمرویی، انتظارات آرمان گرایانه و بدبینانه از ازدواج را در دانشجویان کاهش دهد. رجبی و عباسی (۲۰۲۱) نشان دادند که برنامه های آموزشی مشاوره پیش از ازدواج در کاهش باورهای ناکارآمدی مانند تخریب کنندگی مخالفت، تغییر ناپذیری همسر، توقع و انتظار ذهن خوانی، کمال گرایی جنسی و تفاوت های جنسی در دانشجویان مجرد مؤثر است.

برای تبیین نتیجه به دست آمده می توان به محتوای جلسات پژوهش حاضر اشاره کرد. در پژوهش حاضر یکی از موضوعاتی که در جلسات گروهی مورد بررسی قرار گرفت، موضوعاتی بود که به بررسی نقش زن و شوهر، انتظارات شرکت کنندگان در پژوهش از همسر آینده، انتظارات و اهداف شرکت کنندگان از ازدواج و ایجاد خانواده می پرداخت. دلایل منفی ازدواج شامل فضای دور از محیط نامناسب خانوادگی، مشکلات اقتصادی و دلایل مثبت ازدواج مانند نیاز به محبت و صمیمیت، پدر و مادر بودن و نیاز به همراهی روشن شد. به آزمودنی ها توضیح داده شد که انتظارات بدبینانه یا غیرواقع بینانه منجر به سرخوردگی می شود و ناامیدی ناشی از انتظارات برآورده نشده باعث عصبانیت و نارضایتی از زندگی زناشویی می شود (قهاری، ۱۳۹۷). مشاوره می تواند دلیلی برای تغییر انتظارات آرمان گرایانه و بدبینانه از ازدواج باشد. علاوه بر این به خاطر نگرش مثبت تر دختران نسبت به پسران به ازدواج و یادگیری بهتر دانشجویان به خاطر تحصیل و حضور در یک محیط آموزشی فعال، آموزش های مشاوره پیش از ازدواج بر روی نمونه های آماری اثربخش است. همچنین در جلسات از تکنیک کاوش برای روشن شدن معنای انتظار از ازدواج در افراد و باورهای آنان استفاده شد. از تکنیک استاندارد دوگانه برای تغییر انتظارات نادرست استفاده شد. به طوری که از شرکت کنندگان پرسیده شد، اگر دوست صمیمی تان انتخابی مشابه شما داشته باشد و به همسرش برای برآورده کردن تمام انتظاراتش تکیه کند، چه خواهید گفت؟ تکنیک استاندارد دوگانه باعث می شود افراد به مشکل خود به گونه ای نگاه کنند که گویی مشکل شخص دیگری است. با این روش، شرکت کنندگان دریافته اند که کدام انتظارات از ازدواج غیرواقعی است.

علاوه بر این در این جلسات، سؤالاتی چون چقدر انتظار دارید همسر آینده تان همان فردی باشد که در رویاهایتان می بینید، آیا انتظار دارید عشق حاکم در بین شما بر هر مشکلی غلبه نماید و آیا انتظار دارید رابطه بدون مشکلی با همسرتان داشته باشد؟ مطرح می شود. طرح این سؤالات در میان آزمودنی ها، به خصوص دختران که با توجه به احساسات بیشتر نسبت به پسران و داشتن تصوراتی بسیار زیباتر از ازدواج، سبب آشنا شدن آن ها با مهارت حل مسئله و ضرورت یادگیری آن ها می شود. در جلسات مشاوره به آزمودنی ها یاد داده شده که تلفیق مهارت های حل مسئله، مهارت های صمیمیت و ارتباطی لزوم زندگی زناشویی است تا به واسطه آن به مقابله با مسائل پردازند. به آزمودنی ها آموزش داده شد که تمام مسائل همواره قابل حل نیستند، اما با تکیه بر تکنیک سازگاری که به آن ها آموزش داده شد، می توانند بر این مشکلات فائق آیند. همچنین

به این دانشجویان مهارت‌های ارتباطی آموزش داده شد که همسر آینده آن‌ها فردی معمولی است و نمی‌تواند ذهن آن‌ها را بدون آن که حرفی در میانشان رد و بدل شود، بخواند. چرا که زندگی زناشویی رابطه‌ای دو طرفه می‌باشد و باید افکار و انتظارات خود را در قالب جملات مناسب انتقال نمایند و با توجه به اینکه دانشگاه محیطی ارتباطی است، درک این مسئله برای آزمودنی‌ها راحت‌تر بود.

به‌عنوان نتیجه کلی می‌توان گفت که آموزش‌های پیش از ازدواج، بر علائم هشداردهنده در ازدواج تأکید ویژه‌ای می‌شود. این علائم حیطه‌های وسیعی دارد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها انتظارات و باورهای غلط درباره ازدواج و همسر آینده است (جمشیدیان و قادری، ۲۰۱۵). در جلسات مشاوره پیش از ازدواج، انتظارات و باورهای غلط از ازدواج به چالش کشیده می‌شود و به افراد انتظارات واقع‌بینانه از ازدواج آموزش داده می‌شود. در جلسات مشاوره پیش از ازدواج به شرکت‌کنندگان تذکر داده می‌شود که باورهای غلط و مخرب، سمی برای رابطه کارآمد است و باید این باورها و انتظارات غلط اصلاح یا تغییر پیدا کنند. از این رو بهبود انتظارات افراد در پی جلسات مشاوره پیش از ازدواج، امری دور از انتظار نیست. همچنین در آموزش مشاوره پیش از ازدواج، مهارت‌های غیرارتباطی آموزش داده می‌شود که از پنج مؤلفه آموزش درک تفاوت‌های جنسی، آموزش خودشناسی، آموزش ارتباط و درک صمیمیت، آموزش درک اهمیت ازدواج سالم و آموزش درک عشق و آشنایی تشکیل شده است. هر کدام از این آموزش‌ها به نوبه خود می‌توانند به کاهش انتظارات زناشویی نامعقول و تعدیل انتظارات منجر گردد (آدلر-بیدر و همکاران، ۲۰۰۷).

همچنین می‌توان گفت که افزایش میزان تحصیلات در زنان و دختران نسبت به گذشته و حضور فعال زنان در جامعه و اشتغال آن‌ها به خصوص در مشاغلی که قبلاً به‌صورت تقریبی مختص مردان بود، مانند شغل‌هایی چون مهندسی و ... که سبب دور شدن بیشتر آن‌ها از محیط خانواده می‌شود، باعث گردیده که تمایل به ازدواج در زنان کاهش یابد و یا در زندگی زناشویی نتوانند اولویت‌بندی مناسب و درستی نسبت به کار و زندگی داشته باشند. از این رو آموزش مشاوره‌های پیش از ازدواج سبب می‌گردد تا دختران و زنان بتوانند میان شرایط تحصیل و کار با زندگی زناشویی تعدیل ایجاد کنند و به رضایت مطلوب در زندگی زناشویی دست یابند.

به‌طور کلی نتایج این تحقیق نشان داد که برنامه مشاوره پیش از ازدواج رویکردی مناسب برای بهبود نگرش افراد نسبت به ازدواج و انتخاب همسر و انتظار از ازدواج در دانشجویان است. پژوهش حاضر نه تنها بر اهمیت آموزش مهارت‌های پیش از ازدواج در دانشجویان دختر تأکید می‌کند، بلکه نشان می‌دهد این آموزش‌ها به تقویت خودشناسی و بهبود نگرش‌ها، باورها و انتظارات کمک نموده و با تعدیل انتظارات کمال‌گرایانه و بدبینانه در انتخاب همسر، آن‌ها را در انتخابی واقع‌بینانه مبنی بر یافتن مناسب‌ترین و نه بهترین شریک برای زندگی، در فرایند انتخاب همسر یاری می‌دهد. تحقیق حاضر نیز همچون سایر تحقیقات دارای محدودیت‌هایی است. از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به روش نمونه‌گیری غیرتصادفی در دسترس، کاهش روایی داده‌ها تحت تأثیر سوگیری مطلوبیت اجتماعی در پی استفاده از پرسشنامه، عدم ارتباط مستقیم بین پژوهشگر و آزمودنی‌ها به خاطر رعایت پروتکل‌های بهداشتی دوران اپیدمی کرونا، عدم تعمیم نتایج به سایر افراد،

عدم کنترل متغیرهای فرهنگی و قومیتی به دلیل دشواری در اندازه‌گیری که تأثیر زیادی بر ازدواج دارد، عدم تعمیم نتایج به هر دو جنسیت به دلیل تفاوت‌های شخصیتی و عدم تعمیم نتایج به زوجین دیگر شهرها اشاره کرد.

بنابراین با توجه به یافته‌های پژوهش و محدودیت‌های پژوهش پیشنهاد می‌گردد که از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی در انجام پژوهش‌های آتی استفاده گردد. پیشنهاد می‌گردد به جای استفاده از پرسشنامه و شیوه خودگزارشی، از روش مصاحبه بالینی برای گردآوری داده‌ها استفاده گردد. پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های بعدی نقش متغیرهای فرهنگی و قومیتی در نگرش به ازدواج و انتخاب همسر و انتظارات از ازدواج مورد بررسی قرار گیرد. همچنین با توجه به تفاوت در نگرش زنان و مردان در رابطه با ازدواج، پیشنهاد می‌گردد که در تحقیقات آینده جنسیت مردان نیز وارد آزمون شوند. براساس نتایج، استفاده از آموزش مشاوره پیش از ازدواج در بهبود نگرش به ازدواج، نگرش به انتخاب همسر و انتظارات از ازدواج در دختران دانشجویی که عموماً دانشگاه اولین محیط ارتباطی آن‌ها به دور از خانواده است، ضروری می‌باشد. بنابراین پیشنهاد می‌گردد روانشناسان بالینی و درمانگران می‌توانند از روش آموزش پیش از ازدواج در کنار سایر روش‌های آموزشی برای بهبود نگرش و انتظارات افراد مجرد و در آستانه ازدواج نسبت به ازدواج استفاده کنند. همچنین با توجه به نتایج حاصل شده و بهبود نگرش‌ها و انتظارات آزمودنی‌ها نسبت به ازدواج در این تحقیق، پیشنهاد می‌گردد که دانشجویان حتماً دوره‌های مشاوره پیش از ازدواج را با دقت و به‌صورت جدی دنبال کنند تا از اثرات مطلوب آن در زندگی زناشویی در آینده استفاده نمایند.

منابع

- ابراهیمی، ح؛ فخرایی، س. (۱۳۹۲). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با ازدواج زودرس در شهرستان نقده. *مجله مطالعات جامعه‌شناسی*، ۶(۲۱)، ۹۳-۱۱۰.
- استوار، صغری؛ رحیمی، چنگیز؛ فولادچنگ، محبوبه. (۱۳۹۹). اثربخشی برنامه آموزش پیش از ازدواج بر اساس مدل لارسون بر باورهای محدودکننده نسبت به انتخاب همسر در دانشجویان. *مجله روانشناسی خانواده*، ۷(۱)، ۱۴۷-۱۵۶.
- پاشیب، ملیحه؛ سید محرمی، ایمان؛ محمدی، سمیه؛ تاتاری، مریم. (۱۳۹۵). تاثیر مشاوره پیش از ازدواج بر انتظار از ازدواج در بین دانشجویان علوم پزشکی. *مجله دانشگاه علوم پزشکی تربت حیدریه*، ۴(۴)، ۱۰-۱۵.
- خوبی، آرزو؛ زهراکار، کیانوش؛ احمدی، خدابخش. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش پیش از ازدواج مبتنی بر برنامه پیشگیری و بهبود رابطه (PREP) بر باورهای ارتباطی و نگرش به ازدواج زوجین در آستانه ازدواج. *فصلنامه سبک زندگی با محوریت سلامت*، ۱۰(۴)، ۶۳-۷۳.
- رضازاده، مسعود؛ صدیقی، اسماعیل؛ قمری، حسین. (۱۳۹۸). اثربخشی برنامه آموزش پیش از ازدواج بر نگرش درباره ازدواج، تاب‌آوری و انتظار از ازدواج. *نشریه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۹(۱)، ۱۰۹-۱۲۴.
- سپهری، صفورا؛ حسن‌زاده، محمدرضا. (۱۳۹۰). بررسی اعتبار و روایی مقیاس نگرش‌های مربوط به انتخاب همسر. *نشریه خانواده پژوهش*، ۷(۲۸)، ۴۰۱-۴۱۹.
- سیاح، سروالسادات؛ کوچک انتظار، رویا؛ حسنی، فریبا. (۱۳۹۶). بررسی ویژگی‌های روانسنجی مقیاس نگرش به ازدواج. *مجله رویش روانشناسی*، ۶(۴)، ۹۳-۱۰۷.
- صادقی، رسول؛ رضایی، مریم. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر جهت‌گیری‌های ارزشی-فرهنگی بر نوع نگرش به ازدواج جوانان در شهر تهران. *مجله مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۸(۴۵)، ۱-۳۲.
- قهاری، سید حسین. (۱۳۹۷). *مشاوره قبل از ازدواج، راهنمای روانشناسان، مشاوران و روانپزشکان*. انتشارات قطره.
- گلچین، مسعود؛ صفری، سعید. (۱۳۹۸). کلان شهر تهران و ظهور نشانه‌های الگوی تازه‌ای از روابط زن و مرد؛ مطالعه زمینه‌ها، فرآیندها و پیامدهای هم‌خانگی. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۱۰(۱)، ۲۹-۵۷.
- نوری، طاهره؛ فرحبخش، کیومرث؛ اسمعیلی، معصومه؛ کریمی، روح‌الله. (۱۴۰۰). طراحی الگوی مشاوره پیش از ازدواج در کارکنان پلیس براساس رضایت زناشویی. *دوفصلنامه پژوهش‌های انتظامی-اجتماعی زنان و خانواده*، ۹(۱۶)، ۱-۳۰.
- نوروزی، سوده؛ زندی پور، طیبه. (۱۳۹۶). اثربخشی مشاوره گروهی آموزش‌های پیش از ازدواج بر نگرش به انتخاب همسر دختران در آستانه ازدواج. *کنگره بین‌المللی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه*.
- Adler-Baeder, F., Kerpelman, J. L., Schramm, D. G., Higginbotham, B., & Paulk, A. (2007).

The impact of relationship education on adolescents of diverse backgrounds. *Family Relations*, 56(3), 291-303.

- Adzovie, R. H., & Dabone, K. T. (2021). Relationship between premarital counselling and marital success: Perceptions of married Christians in Ghana. *International Journal of Psychology and Counselling*, 13(1), 10-16.
- Armenia, A., & Troia, B. (2017). Evolving opinions: Evidence on marriage equality attitudes from panel data. *Social Science Quarterly*, 98(1), pp. 185-195.
- Braaten, E. B., & Rosén, L. A. (1998). Development and validation of the Marital Attitude Scale. *Journal of Divorce & Remarriage*, 29(3-4), pp. 83-91.
- Cheng, Y. H. A., & Yang, C. L. W. (2021). Continuity and changes in attitudes toward marriage in contemporary Taiwan. *Journal of Population Research*, 38(2), 139-167.
- Cobb, N. P., Larson, J. H., & Watson, W. L. (2003). Development of the attitudes about romance and mate selection scale. *Family Relations*, 52(3), pp. 222-231.].
- Dillon, H. N. (2005). *Family violence and divorce: Effects on marriage expectations* [Doctoral dissertation, East Tennessee State University].
- Ebrahimi, S., Goudarzi, M., & Isanejad, O. (2019). The effectiveness of pre-marriage counseling through the couples care program «CARE» on expectations and communicational beliefs in marriage applicants. *Family Counseling and Psychotherapy*, 9(1), 217-236.
- Entezar, R., & Hasani, F. (2018). Evaluate StudiPsychometric properties of Marital Attitude Scale. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ)*, 6(4), pp. 93-108.
- Fallahchai, R., & Fallahi, M. (2019). Gender Differences in Expectations, Purposes and Attitudes to Marriage in University Students. *Iranian Evolutionary and Educational Psychology Journal*, 1(1), 42-50.
- Farnam, F., Pakgohar, M., & Mir-mohammadali, M. (2011). Effect of pre-marriage counseling on marital satisfaction of Iranian newlywed couples: a randomized controlled trial. *Sexuality & Culture*, 15(2), 141-152.
- Grimm, A. J. (2011). Go for the gold: Relationship education program evaluation [MSc. thesis]. *Dayton, Ohio: University of Dayton*.
- Heydarnia, A., Nazari, A. M., & Soleimani, A. A. (2014). The effectiveness of prevention and relationship enhancement program (PREP) on marital intimacy. *Clinical Psychology Studies*, 4(15), pp. 61-78.
- Huber, C. H., Navarro, R. L., Womble, M. W., & Mumme, F. L. (2010). Family resilience and midlife marital satisfaction. *The Family Journal*, 18(2), pp. 136-145.
- Jamshidian, Y., & GH, Z. (2015). The effectiveness of premarital skills training on the personal growth of the single girls. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 6(23), pp. 121-138.
- Jones, G. D., & Nelson, E. S. (1997). Expectations of marriage among college students from intact and non-intact homes. *Journal of Divorce & Remarriage*, 26(1-2), pp. 171-189.
- Kavehfiroz, Z., & Sarem, A. (2017). Effect of Lifestyle Factors on Single Girls' Attitude toward Marriage: A Study of Female Employees of Shiraz Medical School.
- Keldal, G., & Atli, A. (2020). Predictors of Turkish University students' marital attitudes. *Current Psychology*, 39(4), 1354-1361.
- Kepler, A. (2015). *Marital satisfaction: The impact of premarital and couples counseling*.
- Markman, H. J., Floyd, F. J., Stanley, S. M., & Storaasli, R. D. (2010). Prevention of marital distress: a longitudinal investigation. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(2), pp. 210.
- Moharrami, I. S., Pashib, M., Zandi, A., Abbaspour, S., & Torbati, A. G. (2017). Effect of premarital counseling on shyness and expectations from marriage among medical science

- students. *Bioscience Biotechnology Research Communications*, 10(3), 365-371.
- Nejatian, M., Alami, A., Tehrani, H., Jahantigh, H., & Jafari, A. (2022). Attitude, Intent and Different Aspects of Marriage in University Students: A Path Analysis. *Journal of Divorce & Remarriage*, 63(3), 184-199.
 - Nganga, R. O. S. E., & Wasanga, C. H. R. I. S. T. I. N. E. (2009, September). Assessment of the existing premarital counselling programs offered in selected PCEA Churches in Kiambu District. In *11th Kenyan Association of Professional Counselors (KAPC) Counselling Conference. Nairobi, Kenya* (pp. 1-3).
 - Olson, D. H. (2020). Prepare/Enrich. *Encyclopedia of Couple and Family Therapy*, 2305-2309.
 - Omidvar, B., Fatehi Zadeh, M., & Ahmadi, S. A. (2009). The effect of premarital training on marital expectations and attitudes of university students in shiraz. *Journal of family research*, 5(2), 231-246.
 - Osei-Tutu, A., Oti-Boadi, M., Akosua Affram, A., Dzokoto, V. A., Asante, P. Y., Agyei, F., & Kenin, A. (2020). Premarital counseling practices among Christian and Muslim lay counselors in Ghana. *Journal of Pastoral Care & Counseling*, 74(3), 203-211.
 - Rajabi, G., & Abbasi, G. (2018). The effectiveness of premarital education based on relationship education program on reducing the dysfunctional relationship beliefs of single students. *Journal of Applied Psychological Research*, 9(2), 1-15.
 - Rajabi, G., & Abbasi, G. (2020). The effectiveness of premarital counseling based on a relationship education program on the idealistic expectations of single young adults. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 25(4), 384-395.
 - Rajabi, G., & Khanzadeh, A. (2021). Effect of Premarital Education Based on Idealistic Marital Expectation's on Reducing Idealistic Marital Expectation's in Marriage Applicant Couples: A Single Case Study. *Quarterly Journal of Psychological Methods and Models Spring*, 12(43).
 - Riggio, H. R., & Weiser, D. A. (2008). Attitudes toward marriage: Embeddedness and outcomes in personal relationships. *Personal relationships*, 15(1), 123-140.
 - Segrin, C., & Nabi, R. L. (2012). Does television viewing cultivate unrealistic expectations about marriage?. *Journal of Communication*, 52(2), pp. 247-263.
 - Sharp, E. A., & Ganong, L. H. (2000). Raising awareness about marital expectations: Are unrealistic beliefs changed by integrative teaching?. *Family relations*, 49(1), 71-76.
 - Vannier, S. A., & O'sullivan, L. F. (2017). Passion, connection, and destiny: How romantic expectations help predict satisfaction and commitment in young adults' dating relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(2), 235-257.
 - Yilmaz, T., & Kalkan, M. (2014). The effects of a premarital relationship enrichment program on relationship satisfaction. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 10(3), 1911-1920.